

Päiväkoti Pikku-Santran varhaiskasvatussuunnitelma 1.8.2022 -

Määräys OPH-700-2022

- Vuoden 2019 varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen teksti mustalla tekstivärillä
- Vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistetut kohdat punaisella tekstivärillä
- Paikallisesti määriteltävät asiat sinisellä tekstivärillä
- Paikalliset määrittelyt vihreällä tekstivärillä

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	17
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys.....	19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	21
Ajattelu ja oppiminen	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	23
Monilukutaito.....	24
Digitaalinen osaaminen.....	24
Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat.....	25
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	32
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	32
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	33
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	34
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	36
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	36
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	37
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	38
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	43

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	43
4.2 Pedagoginen dokumentointi.....	44
4.3 Monipuoliset työtavat.....	45
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	45
4.5 Oppimisen alueet.....	47
Kielten rikas maailma.....	47
Ilmaisun monet muodot.....	49
Minä ja meidän yhteisömme.....	51
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	52
Kasvan, liikun ja kehityn.....	54
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	55
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	57
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat.....	59
5. Lapsen tuki.....	67
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	67
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut.....	67
5.2 Yhteistyö tuen aikana.....	69
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	69
Monialainen yhteistyö.....	69
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	70
Yleinen tuki.....	71
Tehostettu tuki.....	71
Eriytynen tuki.....	72
Tuen muodot.....	72
5.4 Lapsen tuen arviointi.....	73
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	74
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	76
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat.....	77
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	94
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	94
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	95
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	95
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	96

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpiä tutkimus- ja kehittämissuunnitelmien tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua per-

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

hepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttami-

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

sen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää seuraavat asiat:

- Millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään?
 - Siikaisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä.
- Laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmin?
 - Siikaisten kunnassa on ainoastaan yksi päiväkotitoiminta, eikä kunnassa ole kunnan järjestämää perhepäivähoitoa. Tästä syystä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suoraan päiväkotikohtaisena suunnitelmana, eikä järjestäjäkohtaista suunnitelmaa näin ollen laadita lainkaan.
- Millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään?
 - Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman rakenteena on käytetty Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2022.
 - Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne on vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen.
 - Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan Siikaisten kunnan internet-sivuilla, ja lisäksi se on lainattavissa luettavaksi Päiväkotitoiminta Pikku-Santrasta.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- Miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa?
 - Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valmistelusta vastaa sivistystoimenjohtaja, ja se valmistellaan yhteistyössä päiväkodinjohtajan ja varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Valmistelun yhteydessä keskustellaan myös koko päiväkodin henkilöstön ja lasten kanssa.
 - Siikaisten kunnan ja Satakunnan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden välisen yhteistyön muotoja ja rakenteita ei voida vielä määritellä, koska Satakunnan hyvinvointitoimialueen toiminta ei ole vielä käynnistynyt. Näin ollen ne määritellään myöhemmin.
 - Edellisen vuodelta 2019 olevan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valmistelun yhteydessä huoltajille järjestettiin siihen liittyvä kysely. Vuoden 2022 paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valmistelun yhteydessä huoltajille tarjotaan mahdollisuus lainata sitä koskevaa luonnosta päiväkodilta ja antaa valmistelijoille siihen liittyvää palautetta.
 - Huoltajilta kerätään jatkuvaa palautetta paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta ja varhaiskasvatuspalvelujen laadusta. Lisäksi huoltajille voidaan järjestää tarvittaessa niihin liittyviä kyselyjä ja arviointikeskustelutilaisuuksia.
- Miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa.
 - Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyö on kuvattu oppilashuoltosuunnitelmassa. Siikaisten kunnan sosiaali- ja terveyspalvelut tuottaa vuoden 2022 loppuun saakka Peruspalvelukuntayhtymä POSA. Tämän jälkeen edellä mainitut tehtävät siirtyvät Satakunnan hyvinvointialueen hoidettaviksi.
 - Varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden välisen yhteistyön toteutumisen kuvaus on koottu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, joka on laadittu eri toimijoiden yhteistyönä.
 -
- Miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon.
 - Siikaisten kunnan varhaiskasvatuksen järjestämistavat on määritelty kuntastrategiassa ja siihen pohjautuvassa talousarviossa. Siikaisten kunta tuottaa pääsääntöisesti itse varhaiskasvatuspalvelut, jotka on keskitetty Päiväkotikoti Pikku-Santraan. Mikäli yksityiset varhaiskasvatuspalvelut täydentävät varhaiskasvatuspalvelujen alueellista saatavuutta, niitä voidaan tukea erikseen niin päätettäessä etuseteleillä. Kunnan ulkopuolelta varhaiskasvatuspalveluja voidaan hankkia lastensuojelullisin perustein sekä lyhytaikaisesti, mikäli se on sekä kunnan että lapsen edun mukaista.

- Kehittämisen tavoitteet määritellään osana valtuuston hyväksymää kuntastrategiaa ja talousarviota sekä hyvinvointilautakunnan hyväksymää toimintakaussuunnitelmää.
- Miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7)?
 - Palvelun laatu käsitteenä liittyy tietyn asian arvon määrittämiseen - siihen, mitä pidetään tärkeänä ja mitä vähemmän tärkeänä. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on keskeinen varhaiskasvatuspalvelujen laadun määrittäjä. Näin ollen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadun viitekehys, johon arviointi pohjaa.
 - Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan koko päiväkodin tasolla (toimintakauden arviointi), varhaiskasvatusryhmän tasolla (toimintakauden arviointi ja viikkosuunnitelman arviointi) sekä yksittäisen lapsen tasolla (viikkosuunnitelman arviointi varhaiskasvatusryhmäpalavereissa sekä lapsen vasuja laadittaessa ja päivitettäessä).
 - Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi edellyttää asioiden jatkuvaa kriittistä tarkastelua. Varsinaiset arviointisyklit perustuvat talousarvion käsittelysykleihin ja toimintakausien, -periodien ja -viikkojen muodostamiin sykleihin.
 - Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi perustuu
 - talousarviokäsittelyyn liittyvien dokumentoitujen tavoitteiden asetteluun ja niiden saavuttamisen arviointiin;
 - sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteuttamiseen, mikä perustuu erilaisiin dokumentoituihin toimintasuunnitelmiin;
 - henkilöstön havaintoihin ja yleisiin arviointikeskusteluihin, joissa käsitellään koko päiväkodin tai sen varhaiskasvatusryhmän toimintaa sekä yksilökohtaisiin arviointikeskusteluihin, jotka koskevat yksittäisen lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä tai yksittäisen työntekijän toimintaa ja asioita;
 - huoltajilta saatuun palautteeseen;
 - poliittisilta päätöksentekijöiltä, sidosryhmiltä, huoltajilta ja lapsilta saatuun palautteeseen;
 - Koulutuksen arviointineuvoston (Karvi) ja muiden kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden tuottaman tutkimustiedon hyödyntämiseen
 - Arviointien keskeisimmät tulokset julkaistaan Siikaisten kunnan internet-sivuilla olevilla varhaiskasvatuspalveluja käsittelevillä sivuilla.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi on kuvattu myös tämän varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 7.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustilapalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustilapalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatustilasuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

³² Varhaiskasvatustilalaki 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustilalaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustilalaki 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustilalaki 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilalaki 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustilalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielihyvänsä, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1950

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävä kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskeinoja ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- puisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatus- toiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusope-

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

tuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus,

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-

alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppi-

mista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääteilyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan

ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten

sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatustlain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

1) varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta

- Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaava ja valvova toimielin on hyvinvointilautakunta. Varhaiskasvatuksen toimialueen johtajan tehtävät on liitetty sivistystoimenjohtajan tehtäviin. Päiväkotikoti Pikku-Santralla on oma päiväkodinjohtaja.
- Siikaisten kunnassa varhaiskasvatus on keskitetty Päiväkotikoti Pikku-Santraan. Perhepäivähoitoa eikä vaihtoehtoisten pedagogisten suuntausten mukaista varhaiskasvatusta ei järjestetä.
- Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään koulupäivisin avoimena varhaiskasvatuksena koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteydessä ja koulutyön ollessa keskeytyneenä päiväkodin toiminnan yhteydessä.
- Terveystoiminnan ja sosiaalitoimen yhteistyötahona toimii vuoden 2023 loppuun saakka Peruspalvelukuntayhtymä PoSa, ja tämän jälkeen Satakunnan hyvinvointialue.
- Siikaisten kunnassa esi- ja perusopetus on keskitetty Siikaisten yhtenäiskouluun, jonka kanssa tehdään yhteistyötä erityisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheissa.
- Mikäli toimintamuotoihin tulee muutoksia, ne kirjataan Siikaisten kunnan/Päiväkotikoti Pikku-Santran varhaiskasvatussuunnitelmaan.

- Varhaiskasvatuspalvelujen liittyvää neuvontaa ja ohjausta annetaan myös päiväkodissa lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalveluiden piirissä.

2) paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

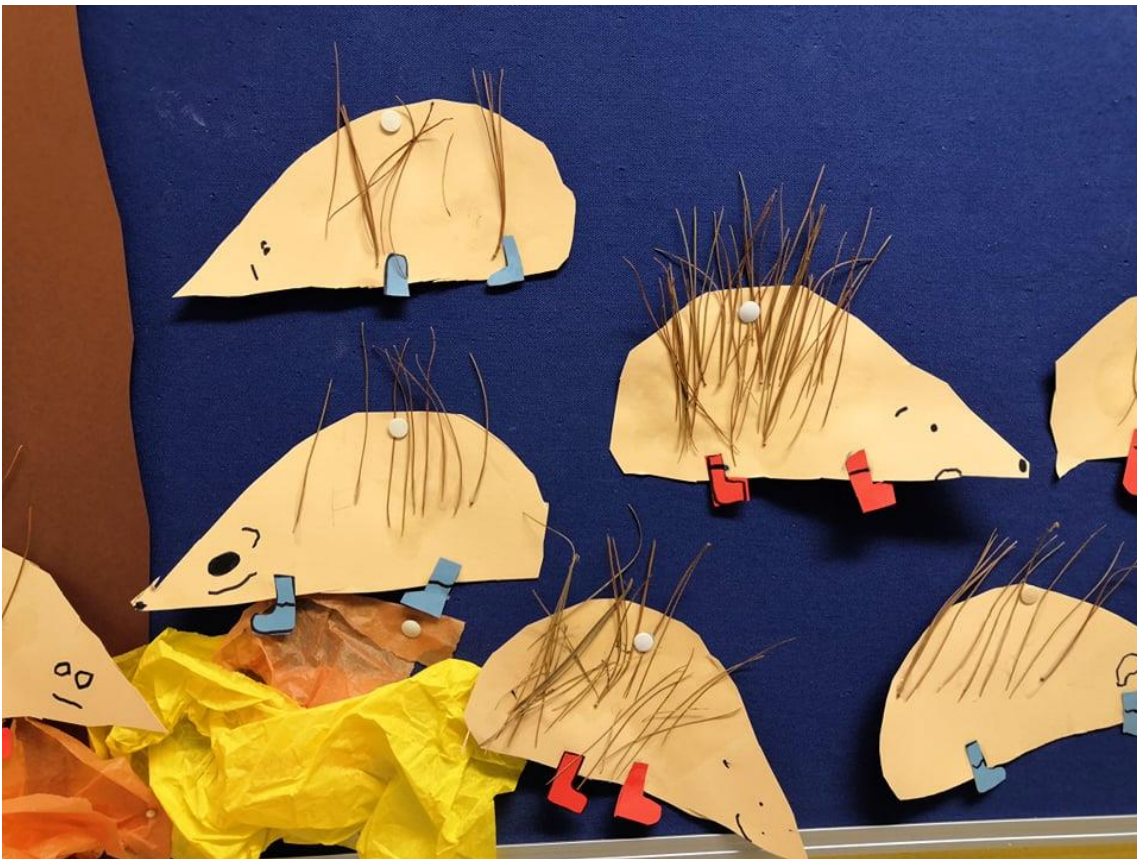
- Varhaiskasvatuspaikan myöntää lapsen huoltajien tekemän anomuksen perusteella päiväkodinjohtaja. Ennen varhaiskasvatuspaikan vastaanottamista huoltajien kanssa neuvotellaan siitä, millainen varhaiskasvatuksen laajuus vastaavat lapsen etua ja tarpeita. Neuvottelun perusteella huoltajien kanssa solmitaan varhaiskasvatussopimus, jossa määritellään viikoittainen varhaiskasvatusaika.
- Lapsen tullessa päiväkotiin hän tutustuu päiväkotiin ja lapsiryhmään yhdessä huoltajien ja henkilöstön kanssa.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän on tullut päiväkotiin.
- Varhaiskasvatusryhmien opettajien vastuulla on heidän omien varhaiskasvatusryhmiensä toiminnan suunnittelu.
- Päiväkodinjohtajan vastuulla on ryhmien yhteistoiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi toimintavuoden aikana. Tämä koskee myös lapsen siirtymistä nuorempien lasten ryhmästä vanhempien lasten ryhmään.
- Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusryhmää lapsen asioista järjestetään siirtopalaveri yhteistyössä henkilöstön, lapsen huoltajien ja lapsen kanssa. Siirtopalaveriin osallistuvat entisen ja tulevan varhaiskasvatusryhmän varhaiskasvatuksen opettajat ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Myös lapsen vasun laadintaan liittyvää arviointikeskustelua voidaan käyttää tiedonsiirrossa.
- Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä esiopetusryhmään hänelle järjestetään nivelvaihepalaveri, johon osallistuvat entisen varhaiskasvatusryhmän opettaja ja tulevan esiopetusryhmän opettaja. Tarvittaessa nivelvaihepalaveriin voidaan kutsua varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen erityisopettajat, päiväkodinjohtaja, rehtori, huoltajat sekä erilaisia asiantuntijoita.

3) Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

- Alle 6-vuotiaiden varhaiskasvatuksen järjestäminen on kuvattu tässä varhaiskasvatussuunnitelmassa.
- Avoimena varhaiskasvatuksena järjestettävä esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus on kuvattu aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmassa.

4) Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

- Varhaiskasvatuksen arvoperustaa on täydennetty seuraavilla paikallisesti yhteistyössä huoltajien kanssa määritellyillä arvoilla:
- Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteuttaminen päiväkodin toiminnassa
- Lämpimän ja rauhallisen toimintailmapiiirin luominen päiväkotiin
- Toiminnan lapsilähtöisyys
- Jokaisen lapsen huomioiminen omana yksilönään ja yksilöllisine tarpeineen päiväkodin toiminnassa niin, että jokainen lapsi kokisi tulevansa hyväksytyksi omana itsenään.
- Kaverisuhteiden solmimisen, kavereiden kanssa olemisen ja toisten kunnioittamisen opettelu
- Onnistumisen kokemusten tarjoaminen toiminnassa
- Päiväkodin toiminnan joustavuus
- Päiväkodin toiminnan turvallisuus
- Rajojen sekä rakkauden, ”sylin ja halin” tarjoaminen osana kasvatustyötä
- Perinteiset arvot ja hyvät käytöstavat
- Kodin ja päiväkodin kasvatuskumppanuus ja avoin yhteistyö sekä henkilöstön ja huoltajien välinen sujuva kommunikointi
- Koti ja päiväkoti tukevat toinen toistaan kasvatustyössä.
- Toiminnan sisältöihin liittyvät painotukset
 - Liikunnallisuus
 - Luonnon kunnioittaminen, luonnossa liikkuminen ja luonnon tutkiminen
 - Kädentaitojen ja silmä-käsi-koordinaation harjoittaminen
 - Ajan järjestäminen lasten leikkiä varten
 - Uusien asioiden ja taitojen opettelu

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvois-tavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katso-muksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyiden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istu-

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

mista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inklusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki **3 § 1 momentti 2 kohta ja** 10 §

aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnonkohteet**. **Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia **digitaalisia** laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa **sekä fyysiset että virtuaaliset** vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, **konsertteihin**, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustellut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

1) Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

- Oppiva työyhteisö ja päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen
 - Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuva prosessi, jossa asioita arvioidaan säännöllisesti ja havaittuihin kehittämistarpeisiin tartutaan aktiivisesti.
 - Päiväkodin arviointi- ja kehittämistyötä tuetaan henkilöstön jatkuvan sisäisen vuoropuhelun avulla. Päiväkodinjohtajan tehtävänä on edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun ja vuoropuheluun. Päiväkodinjohtaja rohkaisee työyhteisöä kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria ja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Päiväkodinjohtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.
 - Päiväkodissa on suunnittelupalaverit, joissa käsitellään päiväkodin ja sen ryhmien tavoitteita ja toimintaa ja havaittuja kehittämistarpeita. Suunnittelupalavereja pidetään koko henkilöstölle, varhaiskasvatusryhmien henkilöstön kesken sekä sivistystoimenjohtajan, päiväkodinjohtajan ja lastentarhanopettajien muodostaman pedagogisen johtotiimin kesken.
 - Arviointia tehdään pitkin toimintakautta, mutta varsinainen kauden arviointipalaveri toteutetaan vuosittain toimintakauden päättyessä. Sen pitämisestä vastaavat sivistystoimenjohtaja ja päiväkodinjohtaja. Tällöin mietitään, kuinka kausi on sujunut ja onko tavoitteisiin päästy. Arvioinnissa esille tulleiden asioiden pohjalta toimintaa kehitetään lapsen edun mukaisesti.
 - Toimintakulttuuriin vaikuttavat työntekijät, lapset ja vanhemmat. Se koostuu kaikkien yhteisestä vuorovaikutuksesta. Tämän vuoksi myös perheet otetaan mukaan kehittämiseen ja arviointiin. Lapsilta ja vanhemmilta kysellään ja palautetaan mm. lasten kokousten, vasukeskustelujen ja vanhempainiltojen yhteydessä.
 - Laadukas varhaiskasvatus perustuu yhteistyöhön, ja kehityksen edellyttämiä muutoksia saadaan aikaan yhteistyön avulla. Toimintakulttuurin muutos edellyttää oppivan yhteisön toimintakulttuurin luomista. Hyvä yhteistyö tarvitsee toimiaukseen yhteisesti sovitut arvot, tavoitteet ja kasvatuseriaatteet. Oppiva yhteisö kehittyy ja muuttuu ja siinä opitaan myös lapsilta! Tämän vuoksi on tärkeä pysähtyä säännöllisesti keskustelemaan näistä asioista suunnittelu- ja arviointipalaverissa.
 - Työntekijät antavat toisilleen rakentavaa ja asiallista palautetta kehittyäkseen; epäkohtiin ei jämähdetä, vaan toimitaan ratkaisukeskeisesti.
 - Työyhteisö hyödyntää kunkin työntekijän vahvuuksia ja erityisosaamista.

- Yksittäisen työntekijän toiminnan kehittäminen
 - Jokaisella työntekijällä on kaksi perustehtävää: hoitaa annetut työtehtävät mahdollisimman hyvin ja kehittää itseään omassa työssään. Kaikilla on mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja kehittää itseään omassa työssään.
 - Yksittäisen työntekijän kehittymistarpeita niihin vastaamista käsitellään kahdenvälisissä kehittämiskeskusteluissa.
 - Työntekijöiden osaamisen kehittämistarpeita voidaan arvioida erilaisilla henkilöstökyselyillä sekä henkilöstöpalavereissa käytyjen keskustelujen yhteydessä.
- Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö
 - Päiväkoti toimii leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustavana yhteisönä ja henkilöstö arvostaa lasten leikkiä. Lapselle tarjotaan mahdollisuuksia oppia uusia asioita leikin kautta, lasten omalla mukavuusalueella. Toiminnassa suositaan pienryhmätoimintaa, koska se mahdollistaa jokaisen lapsen huomioimisen ja kuuluksi tulemisen ja se vaikuttaa myönteisesti lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.
- Osallisuus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo
 - Huoltajien mielipiteitä ja toiveita kerätään jatkuvan palautteen periaatteen mukaisesti. Kasvatuskumppanuuden myötä varhaiskasvatuksen kehittämisideoita tulee päivittäisissä keskusteluissa. Systemaattisesti huoltajien mielipiteitä ja toiveita kartoitetaan säännöllisesti toteutettavilla asiakastyytyväisyyskyselyillä.
 - Ruokahuolto järjestää säännöllisesti oman mielipidekyselynsä.
 - Huoltajille tiedotetaan säännöllisesti varhaiskasvatusryhmän ja päiväkodin toiminnasta. Lisäksi huoltajilla on mahdollisuus esittää kysymyksiä ja mielipiteitä tuodessaan lasta päiväkotiin ja hakiessaan lasta päiväkodista.
 - Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan liittyvät keskustelut, vanhempainillat, palautelaatikat ja muut kyselyt ovat keinoja, joilla huoltajat pystyvät vaikuttamaan toimintaan. Huoltajia voidaan osallistaa myös erilaisten teemapäivien, retkien, juhlien, vierailujen ja projektien avulla. Lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa tuetaan esim. järjestämällä lasten kokouksia, omia toivepäiviä tai tekemällä leikkitauluja, josta pienikin lapsi voi valita mielekkään leikin.
 - Toimintaryhmissä päätetään, kuinka lapset ja huoltajat otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.
- Erilaisten kulttuuritaustojen ja kielten huomioiminen toiminnassa
 - Eri kulttuurista tulevan lapsen tarpeet huomioidaan lapsen vasua laadittaessa. Tämä edellyttää huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi lapsen kulttuuristaan tutustumista ja taustatyön tekemistä. Tarvittaessa lapsen vasun tekemisessä käytetään tulkkia.
- Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa
 - Toiminnan pohjana ovat valtakunnalliset varhaiskasvatuksen turvallisuusohjeet sekä päiväkodin omat turvallisuus- ja pelastusohjeet.

- Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen on päiväkodilla oma ohjeistus.
- Tunnekasvatuksella vahvistamme lasten tunne- ja turvataitoja (esim. THL:n materiaalin avulla).
- Varhaiskasvatuksen henkilökunta on EA-koulutettu ja koulutusten päivityksistä huolehditaan.

2) Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

- Päiväkotiki Pikkus-Santran toimintakulttuuri rakentuu inklusion periaatteiden pohjalle, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti koko päiväkodin pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Kaikki lapsen sijoitetaan tavallisiin varhaiskasvatuksen ryhmiin, ja heidän tarpeensa huomioidaan ryhmän päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä ryhmän henkilöstömitoituksessa ja lapsen tuen järjestelyissä.
- Inklusion toteutumista arvioidaan päiväkotiki- ja ryhmätasolla sekä yksittäisen lapsen tasolla.
- Päiväkotiki Pikkus-Santran toimitiloja kehitetään ja tarvittaessa muutetaan niin, että yksittäisten lasten tarpeet tulevat huomioiduiksi.

3) Varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

- Varhaiskasvatuksessa panostetaan oppimisympäristöjen kehittämiseen niin sisällä kuin ulkonakin.
- Tilat järjestetään lasten leikkiä ja oppimista tukeviksi.
- Tilojen järjestelyissä otetaan huomioon esteettömyyden periaatteet ja erilaisten toimintaryhmien toimintaan ja lapsen tuen järjestämiseen liittyvät tarpeet. Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeet huomioidaan oppimisympäristössä.
- Viihtyvyyteen kiinnitetään erityistä huomiota ja lasten töitä laitetaan esille.
- Aikuiset havainnoivat lasten leikkejä, kuuntelevat kehitysideoita ja muuttavat tilaratkaisuja tarpeen mukaan.
- Lapsia jaetaan mahdollisimman usein pienryhmiin, koska se rauhoittaa tilanteita ja vähentää melua.
- Tarvittavat välineet, lelut ja pelit mietitään kulloinkin ryhmän tarpeita parhaiten vastaaviksi.
- Mediakasvatusta varten varhaiskasvatukseen hankitaan tabletteja.
- Päiväkodin tilat ja ulkoilualueet tarkastetaan säännöllisesti ja havaittuihin turvallisuuspuutteisiin puututaan välittömästi.
- Ympäristön turvallisuutta tarkkaillaan päivittäin. Mahdolliset läheltä piti -tilanteet ja vahingot kirjataan.

- Oman lähiympäristön lisäksi hyödynnetään muita paikallisia oppimisympäristöjä, joita ovat esim. lähimetsä, liikuntahalli, urheilukenttä, kirjasto, kirkko, yms

4) Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

- Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on huoltajien kasvatustyön tukeminen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden tarjoaminen kasvatuskumppanuusperiaatteen mukaisesti.
- Huoltajien kanssa sovitaan lapsen tarvitsemasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Nämä asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun).
- Tukimuotoja tarkastellaan säännöllisesti ja niihin tehdään tarvittaessa muutoksia. Toimintaryhmät kokoa voidaan suhteuttaa pienemmäksi niin, että lapsen tuen tarpeet tulevat huomioiduiksi.
- Yksi varhaiskasvatuksen opettajista toimii oman työn ohessa varhaiskasvatuksen erityisopettajana. Hän on mukana tukea tarvitsevien lasten palaverissa, osallistuu lapsen vasun tekemiseen, antaa lapsen tarvitsemää erityisopetusta ja auttaa henkilökuntaa sopivien toimintatapojen valinnassa.

5) Monilaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

- Monilaista asiantuntemusta hyödynnetään tarvittaessa tilanteissa, joissa lapsi siirtyy varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai esiopetusryhmään. Näissä palaverissa siirretään varhaiskasvatuksen ja opetuksen sekä tuen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja sekä päätetään tuen tarvetta koskevista esityksistä. Huoltajien lisäksi siirtopalaveriin voivat osallistua tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen työntekijöitä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä.
- Terveystoimen kanssa tehtävä yhteistyö toteutetaan pääosin yhteisen ns. neuvolalomakkeen avulla.
- Yksittäistä lasta koskevien asioiden käsittelyyn asiantuntijoiden kanssa pyydetään huoltajien lupa. Tukea tarvitsevan lapsen asioissa pyritään säännölliseen yhteydenpitoon lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden, kuten puheterapeutin, toimintaterapeutin ja fysioterapeutin kanssa. Käsittely voi tapahtua esim. puhelinneuvotteluna tai lapsen vasupalaverin yhteydessä, johon kutsutaan myös huoltajat.
- Lapsen kanssa toimivat asiantuntijat voivat käydä seuraamassa lasta ryhmässä ja antamassa toimintaohjeita varhaiskasvatusryhmän henkilöstölle lapsen tukemiseksi.
- Pidennetyn oppivelvollisuuden saaneilla lapsilla on mahdollisuus suorittaa varhennettu esiopetus. Lapsi aloittaa tällöin esiopetuksen jo vuotta normaalia aikaisemmin pääsääntöisesti päiväkotiryhmässä. Asiasta sovitaan yhteisissä palaverissa vanhempien ja koulun kanssa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Opetushallitus, Perusopetuslaki 14 §).

6) Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

- Monialaisen yhteistyön suurin ongelma on resurssipula, mistä syystä yhteistyön suunnitteluun ei riitä yhteistyökumppaneilla henkilöstöresursseja.
- Yleisellä tasolla tarkasteltuna monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus.
- Yhteistyökäytännöt ja periaatteet sovitaan lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Vuoden 2023 alusta toimintansa aloittavan Satakunnan hyvinvointitoimialueen kanssa ei ole vielä neuvoteltu ja sovittu tarkemmin yhteistyön muodoista, vaikka yhteistyön pohjana olevat rakennekuvaukset onkin jo laadittu. Asia saataneen kuntoon viimeistään vuoden 2023 aikana.
- Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.
- Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista.

7) Miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

- Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.
- Päiväkoti Pikku-Santrassa on kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyä, niihin puuttumista sekä niiden perusteella tehtyjen toimenpiteiden toteutumisen seuraamista varten erillinen suunnitelma.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja **inklusiivisen** toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja **lapsen tuki** (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu-ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun

lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkauksessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiesään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa

sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan ker-

tomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taide-teoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, nau-laaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä,

jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmetykselle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen

osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohdaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tunte-
musta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoitteluun. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään

huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumi-

sen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle

voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisen tai monikielisen ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikastei-

seen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Siikaisten kunnan ja Päiväkotik Pikku-Santran paikallinen suunnitelma

1) Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

- Pedagogisen toiminnan suunnittelusta vastaa varhaiskasvatusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, mutta suunnitteluun osallistuvat myös muut varhaiskasvatusryhmän työntekijät.
- Keskeinen pedagogisen suunnittelun työväline on viikkosuunnitelma, joka laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman, periodisuunnitelman ja varhaiskasvatusryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta.
- Lasten mielipiteitä ideoita kysytään ja ne huomioidaan varhaiskasvatusryhmän ja sen toimintaryhmien toimintojen suunnittelussa. Lapsen yleiset mielenkiinnon kohteet kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Lasten leikkimismahdollisuuksien turvaamista pidetään tärkeänä ja näin ollen sekä vapaaalle että ohjatulle leikille varataan riittävästi aikaa.
- Viikkosuunnitelmaan kirjataan toimintatuokiot ja niiden tavoitteet sekä edellä mainittujen toimintatuokioiden toteuttamat oppimisen osa-alueet ja laaja-alaisen osaamisen osa-alueet.
- Viikkosuunnitelmat arkistoidaan (sähköisesti) ja toimitetaan päiväkodinjohtajalle ja sivistystoimenjohtajalle.
- Varhaiskasvatusryhmän viikkopalaverissa arvioidaan varhaiskasvatusryhmälle asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä käydään läpi ja tarkennetaan varhaiskasvatusryhmän opettajan laatimaa seuraavan viikon viikkosuunnitelmaluonnosta.
- Koko päiväkodin sekä varhaiskasvatusryhmien toimintaa koskevat arviointikeskustelut käydään toimintakauden päättyessä ja aina tarvittaessa.

Yksittäistä lasta koskeva toiminnan suunnittelu

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa vastataan seuraaviin kysymyksiin:
 - a) Missä olemme lapsen kasvun ja kehityksen osalta tällä hetkellä?
 - edelliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut lapsen kiinnostuksen kohteet, vahvuudet, huomiota ja tukea vaativat asiat sekä mahdolliset kehitysviivästymät
 - edelliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut kehittymisen ja oppimisen tavoitteet ja niiden saavuttaminen
 - edelliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatun suunnitelman mukaisen lapsen tarpeiden huomioimisen tuen järjestelyiden toteutuminen menneellä arviointijaksolla
 - muut menneen suunnitelmakauden aikana tehdyt havainnot lapsesta

b) Mihin haluamme päästä?

- kehittymisen ja oppimisen tavoitteet tulevalle suunnitelmakaudelle sekä tarvittaessa niiden aikataulutus

c) Miten pääsemme tavoitteisiin?

- lapsen tarpeiden huomioiminen toiminnassa ja mahdollisesti tehtävät tuen järjestelyt

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma käsitellään vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Ensimmäinen käsittelykerta on toimintakauden alussa tai lapsen tullessa päiväkotiin. Tällöin lapselle määritellään kehittymisen ja oppimisen tavoitteet toimintakaudelle taustatietojen ja lähtötilannearvion perusteella. Lisäksi ensimmäisellä käsittelykerralla määritellään lapsen tuen tarpeet ja järjestettävän tuen muodot. Toinen käsittelykerta on toimintakauden lopussa, jolloin arvioidaan lapsen kokonaistilannetta, asetettujen oppimisen ja kehityksen tavoitteiden saavuttamista sekä käytettyjen tukimuotojen toimivuutta. Käsittelykertoja voi olla toimintakauden aikana useitakin. Tarvetta lapsen asioiden lisäkäsittelyille voivat aiheuttaa esimerkiksi muutokset tuen tarpeessa tai oppimis- ja kehitystavoitteissa.
- Lasta koskevaan arviointiin osallistuvat lapsi itse, lapsen huoltajat, lapsen varhaiskasvatusryhmän henkilöstö. Lapsen ikä ja kehitystaso huomioidaan hänen osallistumisestaan päätettäessä Tarvittaessa käsittelyyn voi osallistua myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Lisäksi tarvittaessa vanhempien suostumuksella käsittelyyn voidaan kutsua myös muita asiantuntijoita.
- Lasta koskevat asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laatimisesta vastaa joko huoltajien kanssa käytyyn lapsen vasu-keskusteluun osallistunut varhaiskasvatuksen opettaja tai lastenhoitaja.

2) Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

- Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja päiväkodin toimintakausisuunnitelmat arkistoidaan hyvinvointilautakunnan pöytäkirjan liitteenä.
- Varhaiskasvatusryhmän viikkosuunnitelmat tallennetaan kunnan verkkoasemalle tarkoitusta varten varattuun omaan sähköiseen kansioon ja säilytetään toimintakauden päättymiseen saakka.
- Lapsen vasut (pysyvästi säilytettäviä) arkistoidaan sähköiseen asiakirjanhallintajärjestelmään (Kuisti).

3) Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

- Varhaiskasvatus on kokopäiväpedagogiikkaa, jossa lapsen päivästä muodostuu kokonaisuus. Kaikki päivän tilanteet tarjoavat mahdollisuuden kasvuille ja oppimiselle.

- Päiväkotiki Pikku-Santrassa järjestettävä varhaiskasvatus rakentuu lapsen kiinnostuksen kohteiden ja lapsille asetettujen kasvun ja kehityksen tavoitteiden ja laaja-alaisen osaamisen alueiden pohjalte. Ryhmien toiminnan lähtökohtana on monipuolisten ja moniaististen työtapojen ja oppimisympäristöjen käyttö. Leikkiä ja leikin kautta oppimista korostetaan varhaiskasvatuksen keskeisenä työtapana. Näin ollen työtapojen valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomioita liikkumista ja tutkimista tukeviin työtapoihin: Jokaisen lapsen varhaiskasvatuspäivään tulee kuulua oppimista leikkien, liikkuen, tutkimien ja itse luoden.
- Työtapojen valinnassa ja arvioinnissa otetaan huomioon lapsilta ja huoltajilta saatu palaute. Lapsilta kerätään palautetta työskentelystä aktiivisesti erilaisin menetelmin. Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen on hyvä työväline palautteen keräämiseen sekä lapsilta että huoltajilta.
- Varhaiskasvatuksen henkilökunta suunnittelee ja arvioi toteuttamiaan työtapoja yhteisissä tiimipalavereissa, päiväkodin toiminnan sisäisen arvioinnin yhteydessä sekä omissa kehityskeskusteluissaan.

4) Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

- Leikillä on merkittävä vaikutus varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Tästä syystä toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä painopistealueita ovat henkilöstön rooli leikissä, leikin tukeminen ja havainnointi, hyvä leikkiympäristö, lasten osallisuus sekä aikuisten osallistuminen leikkiin.
- Inklusiivisten periaatteiden toteutuminen osa kaikkia edellä mainittuja arvioinnin ja kehittämisen painopistealueita.

5) Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

- Kielen rikas maailma
 - Lapsiryhmässä tutustutaan siinä esiintyviin kieliin ja kulttuureihin. Myös lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuurista hyödynnetään toiminnassa.
 - Lastenkirjat ovat hyviä työvälineitä kulttuuriseen moninaisuuteen tutustuttaessa, ja kirjallisuutta hyödynnetään monipuolisesti toiminnassa.
- Ilmaisun monet muodot
 - Kulttuurikasvatus on merkittävä osa varhaiskasvatusta. Kulttuurikasvatuksen yhtenä tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten ilmaisun kehittymistä taiteen ja kulttuurin eri aloilla sekä tutustuttaa heitä monipuolisesti taiteenaloihin ja siikaislaiseen, suomalaiseen ja kansainväliseen kulttuuriperintöön. Ilmaisun eri muotojen toteutumisessa tulee huomioida eri taiteen ja kulttuurin alat sekä lasten oma taiteellinen tekeminen, kokeminen ja kulttuurin tuottaminen.
 - Päiväkodissa vierailee eri alojen taiteilijoita ja taidekasvattajia ja ryhmät vierailvat erilaisissa kulttuurikohteissa.

- Minä ja meidän yhteisömme

- Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Asioita lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median näkökulmista**. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).
- **Eettisen ajattelun** taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Ne voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.
- Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmetelylelle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä. Uskontoon viittaavat juhlatraditiot, kuten esim. joulujuhla tai kevätjuhla, ovat osa suomalaista kulttuuria. Ne voivat sisältää uskonnollista alkuperää olevia traditioita, kuten suvivirren laulaminen kevätjuhlan lopuksi. Yksittäinen virsi tai muut traditioon liittyvät tavat eivät ole uskonnon harjoittamista. Sen sijaan uskonnolliset tilaisuudet, kuten esim. joulukirkko ja seurakunnan pitämä aamunavaus, ovat uskonnon harjoittamista. Jos uskonnollisia tilaisuuksia järjestetään, lapsille tarjotaan positiivisen uskonnonvapauden periaatteen mukaisesti vaihtoehtoinen tunnustukseton tilaisuus tai vaihtoehtoista ohjelmaa. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa.
- **Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.
- Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa

ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

- Tutkin ja toimin ympäristössäni

- Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatus on toimintaa ja osallistumista, tekemistä välineillä ja materiaaleilla. Lapset opettelevat arkipäivän kierrätystä mm. lajittelemalla. Lähiympäristön viihtyvyyteen kuuluu piha-alueiden hoito ja omista leikkitiloista ja -välineistä huolehtiminen. Ympäristökasvatus on osa elämää ja kestävän kehityksen periaatteet ovat osa arkipäivää. Ympäristökasvatukseen kuuluvia ilmiöitä ja asioita on luontevaa tarkastella eri teemojen ja harjoitustöiden avulla.
- Matemaattista ajattelua edistetään arkipäivän tilanteissa leikinomaisesti ja toiminnallisesti lapsille tuttujen ja heitä kiinnostavien materiaalien, esineiden ja välineiden avulla. Matematiikkaa on kaikkialla. Henkilöstö voi herättää lasten matemaattisia ajattelutaitoja ja kiinnostusta tutkimalla, havainnoimalla, yhteisesti pohtimalla ja keskustelemalla.
- Varhaiskasvatuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää ja antaa valmiuksia tieto- ja viestintäteknologiseen (TVT) osaamiseen. Kaikille lapsille tulee tarjota yhdenvertaiset lähtökohdat tieto- ja viestintäteknologian käyttöön.
- Varhaiskasvatuksen tehtävä on myös ohjata lapsia tieto- ja viestintäteknologian vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

- Kasvan, liikun ja kehityn

- Monipuolinen, tavoitteellinen ja suunnitelmallinen liikuntakasvatus on lapsen kannalta mielekkäin tapa edesauttaa karkeamotoristen taitojen oppimista, mikä heijastuu positiivisesti muuhunkin oppimiseen. Jokaisella lapsella on mahdollisuus monipuoliseen liikkumiseen ja liikunnan iloon päivittäin. Hyvinvointioppiminen tarjoaa hyvän perustan hyvinvoinnin vahvistamiselle. Hyvinvointioppimisen tärkeimmät vaiheet ovat varhaislapsuudessa, mutta hyvinvointioppiminen jatkuu koko elämän ajan. Henkilöstön tehtävänä on edistää lapsen hyvinvointia suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhteistyössä huoltajien kanssa.
- **Ruokakasvatuksen** tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Ruokailutilanteiden turvallisuuden turvaamiseksi on laadittu erilliset turvallisuusohjeet.

- *(Jos lapsella on esimerkiksi vaikeuksia syödä lautasta tyhjäksi tai kaikkia ruokia, muutama vuosikymmen sitten lapsi saatettiin pakottaa ruokailemaan fyysistä voimaa ja fyysisiä rangaistuksia hyväksi käyttäen. Kun edellä mainitut keinot määriteltiin sopimattomiksi, käyttöön otettiin psyykkiset ja sosiaaliset painostuskeinot, jotka tämän päivän käsityksen mukaan voitaisiin luokitella henkiseksi väkivallaksi. Tämän hetken käsityksen mukaan lapsi voidaan määrätä osallistumaan ruokailuun, mutta hänellä on ihmisen perusoikeuksiin perustuva oikeus päättää itse siitä, kuinka paljon hän syö, vai syökö hän lainkaan. Lapsen syömistä ja eri ruokalajeihin tutustumista voidaan edistää ainoastaan positiivisin kannustimin ja järjestelyin.)*

6) Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

- Lapsi on päiväkodin toiminnan ideoinnin ja suunnittelun keskiössä. Perusperiaatteen mukaan lapset, vanhemmat ja henkilökunta ideoivat yhdessä toimintaa ja henkilökunta vastaa suunnittelusta ja toteutuksen ohjauksesta. Jokaisella lapsella on yhtäläinen oikeus tulla kuulluksi ja huomioiduksi ja osalliseksi päiväkodin arjessa.

7) Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista

- Suomi toisena kielenä -opetusta eli S2-opetusta annetaan kaikille lapsille, joiden äidin-kieli ei ole suomi, ruotsi tai saame. Lapselle tehdään suomen kielen kartoitus, jonka perusteella suunnitellaan pedagogiset tavoitteet henkilöstön toiminnalle.
- Päiväkodissa S2-opetuksen suunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja toteutuksesta ryhmän henkilökunta. Tavoitteena on rikkaan kieli- ja kulttuuritietoisien oppimisympäristön luominen, jossa kaikki työntekijät tukevat jokaisen lapsen identiteettiä. Oppimisympäristössä on hyvä näkyä lapsen kulttuuri, kuten esim. tervehdykset ja fraasit lapsen omalla kielellä.
- Lapsen huoltajalle hankitaan tarvittaessa tulkkauspalvelua varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää yhteistyötä varten.
- Kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Kulttuuriset, kielelliset ja katsomukselliset taustat nivotaan osaksi oppimisen alueita ja laaja-alaista osaamista.

8) Kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään

- Siikaisten kunnassa järjestetään ainoastaan suomenkielistä varhaiskasvatusta.

9) Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

- Siikaisten kunnan asukaspohja on kielellisesti ja kulttuurisesti erittäin homogeenistä, mistä syystä lasten kielellisten ja kulttuuristen variaatioiden huomioimista varten ei ole tehty pysyviä toimintamalleja, vaan ne suunnitellaan tarvittaessa lapsikohtaisesti ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

10) Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

- Siikaisten kunta on yksikielinen kunta, joka tarjoaa ainoastaan suomenkielisiä varhaiskasvatuspalveluja.
- Äidinkielen tukemiseen liittyvistä järjestelyistä sovitaan lapsen vasun laadinnan yhteydessä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoai-kaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palve-

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

lujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomais-ten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtaoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjäjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoiton henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkittamis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden monistumista.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tar-

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹³⁰ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

peen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

1) Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

- Päiväkotik Pikku-Santra on kooltaan pieni päiväkotik, jossa toimii kaksi varhaiskasvatusryhmää ja jossa on yhteensä hoidossa noin 30 lasta. Koska hoidossa olevien lasten määrä on pieni, tukiresurssien tarve vaihtelee toimintakausittain. Tästä syystä osa tuen resursseista on pysyviä ja osa tarvittaessa määräaikaista hankittavia. Yksittäisen lapsen tuen järjestelyt rakennetaan tapauskohtaisesti joko olemassa olevia tukiresursseja hyödyntäen tai niitä tarvittaessa lisää hankkimalla.
- Lapsen tarvitsema tuki järjestetään osana lapsen arkea ja päivittäistä varhaiskasvatus-toimintaa yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Kehityksen ja oppimisen tuki ei ole irrallista vaan kiinteä osa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja sitoutunutta työtettä lapsen kehityksen ja oppimisen edistämiseksi.

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

2) Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

- Lapsen tuen tarve havaitaan kotona tai varhaiskasvatuksessa tai muun asiantuntijan arvioinnin yhteydessä.
- Lapsen varhaiskasvatusryhmän opettaja vastaa tuen tarpeen arviointia ja mahdollista tuen järjestämistä koskevan prosessin käynnistämisestä ja etenemisen koordinoinnista.
- Lapsen tuen tarpeen arviointia varten kutsutaan koolle kokous, johon osallistuvat lapsen huoltaja(t), varhaiskasvatusryhmän opettaja. Tarvittaessa tuen tarpeen arviointiin voivat osallistua varhaiskasvatusryhmän erityisvarhaiskasvatuksen opettaja, päiväkodin johtaja sekä muita lapsen varhaiskasvatusryhmän työntekijöitä ja asiantuntijoita. Jos tuen tarpeen arviointiin liittyy lapsen siirtyminen toiseen varhaiskasvatusryhmään tai esiopetukseen, kokoukseen voivat osallistua tulevan varhaiskasvatusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisvarhaiskasvatuksen opettaja tai tulevan esiopetusryhmän opettaja ja erityisopettaja. Kokouksesta laaditaan aina muistio.
- Edellä mainitussa kokouksessa laaditaan arvio tuen tarpeesta ja muodoista ja tehdään tarvittaessa hallintopäätöstä varten esitys tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista.

3) Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

- Pedagogiset tuen muodot
 - Henkilöstön pedagoginen osaaminen ja sen hyödyntäminen luovat pohjan lapsen kehitykselle ja oppimiselle. Lapsen tuen järjestämisessä hyödynnetään erityispedagogisia menetelmiä, joista järjestetään henkilöstölle tarvittaessa täydennyskoulutusta.
 - Tukitoimenpiteet toteutetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin ja apuvälinein lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Lapselle annettava tuki rakentuu vastaamalla lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, mutta yksittäisen lapsen tuen ohella entistä tärkeämpää on toiminnan yhteisöllinen kehittäminen ja vaikeuksien ennaltaehkäisy niin, että lapsikohtaisten erityisen tuen järjestelyjen tarve vähenee.
 - Pedagogisena ja rakenteellisena tuen järjestelynä käytetään pientoimintaryhmätoimintaa. Lisäksi toimintaa eriytetään, ryhmiä muunnellaan ja oppimisympäristöjä muokataan.
 - Selkeä päiväjärjestys, kuvastrukturi, ennakointi, toimintojen rytmittäminen sekä kuvien ja tukiviittomien käyttäminen tukevat lasta ja koko lapsiryhmää. Lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan käytetään kommunikointikansioita yms. kommunikoinnin apuvälineitä.
 - Henkilöstön tehtävänä on tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kehitystä ja oppimista varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Lähtökohtana on henkilöstön säännöllinen oman työn ja työtapojen arviointi sekä kehittäminen. Lapsen ja lapsiryhmän tarpeisiin perustuvan kehittämisen kohteena ovat

esimerkiksi oppimisympäristö ja työtavat. Tavoitteena on rakentaa käytänteitä, joiden avulla lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, kuten esimerkiksi esteettömyyden huomiointi toiminnassa.

- Jos lapsella on paljon yksilöllisiä tuen tarpeita ja hänelle on tehty tehostetun tai erityisen tuen päätös, lapselle lisätään henkilökohtaisia tukitoimia, joita ovat mm. ohjaus ja avustaminen sekä monialainen yhteistyö. Lapsen tuen arviossa ja suunnittelussa. Lapsen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan erityisesti oppimisedellytyksien edistäminen ja lapsen vahvuudet sekä itsetunnon, oppimisen ilon ja osallisuuden vahvistaminen.
- Tukea tarvitsevat lapset ovat oikeutettuja varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaan konsultaatioon ja opetukseen.

- Rakenteelliset tuen muodot

- Jos varhaiskasvatusryhmässä on paljon tukea tarvitseva lapsi tai useita keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevia lapsia, tilanne huomioidaan varhaiskasvatusryhmän henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa.
- Varhaiskasvatusryhmä ja varhaiskasvatusryhmän sisäiset toimintaryhmät muodostetaan siten, että ne tukevat mahdollisimman hyvin kaikkien ryhmän lasten kasvua ja kehitystä. Tarvittaessa toimintaryhmä voi olla luonteeltaan myös erityisryhmä.
- Jos lapsen tuen tarve edellyttää henkilöstöltä lisäosaamista tai erityisvarhaiskasvatuksen osaamista, henkilöstölle järjestetään siihen liittyvää koulutusta.
- Tarvittaessa lapselle järjestetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaa opetusta tai konsultaatiota.
- Lapselle järjestetään varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut ja apuvälineet.
- Jos varhaiskasvatusryhmässä on paljon tukea tarvitseva lapsi tai useita keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevia lapsia, tilanne huomioidaan varhaiskasvatusryhmän henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa.
- Varhaiskasvatusryhmän sisäiset toimintaryhmät muodostetaan siten, että ne tukevat mahdollisimman hyvin kaikkien ryhmän lasten kasvua ja kehitystä.
- Lapselle järjestetään varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut ja apuvälineet.

- Hoidolliset tuen muodot

- Hoidollisiin tukimuotoihin kuuluvat perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät ja terveydenhoidollisiin tarpeisiin perustuvat tukimuodot, kuten esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

- Hoidolliset tukimuodot suunnitellaan lapsikohtaisesti osana lapsen tuen suunnittelua ja järjestämistä.

4) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla asetetaan yhteisiä tavoitteita ja sovitaan yhdessä siitä, miten kunkin lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia suunnitelmallisesti edistetään. Tarvittaessa se toimii myös kehityksen ja oppimisen tuen suunnittelun välineenä. Koska lapsen vasu on suunnitelma, sen täytyy sisältää ennen kaikkea suunnittelua. Lapsen vasuun kirjoitetut suunnitelmat, tavoitteet, menetelmät, tuki ja sopimukset ovat vasun keskeisin osa.
- Lapsen vasussa kuvataan lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet sekä niiden hyödyntäminen. (Miten valjastan lapsen vahvuudet oppimisen avuksi, motivaation nostattajaksi, oppimisen kohteeksi?)
- Lapsen vasussa oleellista ei niinkään ole se, millainen lapsi on, vaan millaista toiminta on. ”Miten tulemme juuri tämän lapsen kohdalla toimimaan jatkossa ja miksi?”
- Lapsen vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma käsitellään vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Ensimmäinen käsittelykerta on toimintakauden alussa tai lapsen tullessa päiväkotiin. Tällöin lapselle määritellään kehittymisen ja oppimisen tavoitteet toimintakaudelle taustatietojen ja lähtötilannearvion perusteella. Lisäksi ensimmäisellä käsittelykerralla määritellään lapsen tuen tarpeet ja järjestettävän tuen muodot. Toinen käsittelykerta on toimintakauden lopussa, jolloin arvioidaan lapsen kokonaistilannetta, asetettujen oppimisen ja kehityksen tavoitteiden saavuttamista sekä käytettyjen tukimuotojen toimivuutta. Käsittelykertoja voi olla toimintakauden aikana useitakin. Tarvetta lapsen asioiden lisäkäsittelyille voivat aiheuttaa esimerkiksi muutokset tuen tarpeessa tai oppimis- ja kehitystavoitteissa.

5) Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

- Kaiken toiminnan yleinen lähtökohta on lapsen etu. Lasta kuullaan häntä koskevissa asioissa hänen kehitystasonsa mukaisella tavalla ja hänen mielipiteensä huomioidaan häntä koskevia päätöksiä tehtäessä.
- Lapsen tuen arviossa ja suunnittelussa ovat aina keskustelemassa lapsen huoltaja, ryhmän henkilökuntaa sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa muita asiantuntijoita.

6) Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- Lapsen tuen järjestämiseen ja lapsen havainnointiin osallistuvat kaikki lapsen varhaiskasvatusryhmässä työskentelevät työntekijät ja huoltajat.

- Lapsen tuen toteutumisen arvioinnissa ja kehittämisessä painottuu varhaiskasvatuksen sisäinen yhteistyö henkilöstön, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken sekä yhteistyö huoltajien kanssa.
- Varhaiskasvatusta tukevista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista vastaa vuoden 2022 loppuun saakka Peruspalvelukuntayhtymä PoSa ja vuoden 2023 alusta Satakunnan hyvinvointialue. Tarvittaessa lapsen vasupalaveriin kutsutaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita tai heiltä pyydetään asiasta konsultoiva arviointi tai lausunto.
- Keskeinen arvioinnin ja kehittämisen muoto ovat lapsen vasu-palaverit, joihin voidaan kutsua lapsen varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien lisäksi myös muita lapsen kanssa toimivia työntekijöitä ja muita asiantuntijoita.
- Lapsen varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tuen arvioinnin toteuttamisen koordinoinnista kehittämisestä.

7) Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

- Lapsen tullessa päiväkotiin tai vaihtaessa päiväkotiä
 - Lapselle tehdään mahdollisimman nopeasti, mutta kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen alkamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.
 - Sen laadintaan liittyen huoltajien kanssa käydään varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan liittyvä keskustelu. Tapaamisessa rakennetaan ja sovitetaan yhteen huoltajien kanssa tehtävää lapsen kehitystä ja oppimista tukevaa yhteistyötä.
 - Jos lapsi on vaihtamassa tai vaihtanut päiväkotiä, huoltajia informoidaan, mitä tietoja halutaan siirtää ja mihin siirrettäviä tietoja käytetään. Huoltajilta pyydetään lupa tietojen siirtoon. Tietojen siirtämiseen liittyvä yleisperiaate on, että vain välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta siirretään.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja päivittäminen lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä toiseen
 - Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksessa lapsiryhmästä toiseen, järjestetään siirtopalaveri tuen toteuttamiseksi yhdessä lapsen vanhan ja uuden varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien kanssa. Tarvittaessa siirtopalaveriin voi osallistua päiväkodin muuta henkilökunta ja mahdolliset asiantuntijat.
 - Lapsen vasua hyödynnetään tiedonsiirron välineenä.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja päivittäminen lapsen siirtyessä esiopetukseen

- Kun lapsi siirtyy esiopetukseen, varhaiskasvatuksessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri lapsen tarpeiden huomiseksi ja tuen toteuttamiseksi. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuvat lapsen varhaiskasvatusryhmän opettaja, tuleva esiopetusryhmän opettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lapsen esiopetuksen osa-aikaisesta erityisopetuksesta vastaava erityisopettaja sekä muut mahdolliset asiantuntijat. Myös huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua siirtopalaveriin.
- Tiedonsiirron ja kirjaamisen välineenä on lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.
- Lapsen aloittaessa esiopetuksen hänelle laaditaan oppimissuunnitelma. (Siikaisten kunnassa se laaditaan kaikille esiopetuksessa oleville oppilaille.) Eriyisen tuen päätöksen saaneelle esiopetuksessa olevalle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

8) Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

- Huoltajan kuuleminen tapahtuu lapsen tuen tarpeen arviointia varten koolle kutsutussa kokouksessa, ja huoltajan kanta kirjataan muistioon.
- Lapsen kuuleminen voi tapahtua joko edellä mainitussa kokouksessa, jolloin lapsen kanta kirjataan muistioon. Lapsen varhaiskasvatuksen opettaja voi kuulla lasta myös erikseen, jolloin kuulemista laaditaan erikseen muistio.
- Siikaisten kunnassa varhaiskasvatuksen toimialueen johtajan tehtävät on liitetty sivistystoimenjohtajan tehtäviin. Lapsen tehostettua ja erityistä tukea sekä tukipalveluja koskevat hallintopäätökset tekee sivistystoimenjohtaja. Päätökseen kirjataan lapsen tuen sisältämät pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset toimenpiteet.
- Samoin lapsen tehostettua ja erityistä tukea sekä tukipalveluja koskevan päätöksen muuttamista ja kumoamista koskevat päätökset tekee sivistystoimenjohtaja.
- Muutoksenhaku: Varhaiskasvatuslain 15 e §:ssä tarkoitettuun lapsen tukea ja tukipalveluita koskevaan päätökseen voi vaatia oikaisua aluehallintovirastolta.

Yleinen tuki

1) Yleisen tuen käytännön järjestäminen

- **Yleinen tuki** on *pedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista tukea*, joka kuuluu kaikille lapsille. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea oppimiseensa ja kasvuunsa. Lapsi voi tarvita tukea kehityksen eri osa-alueilla eripituisia jaksoja. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa lapsen hyväksyen ja ymmärtäen. Lapsen kehitykseen kuuluu haastavia vaiheita, tästä syystä lapsen normaalin kehityksen ja siihen liittyvien riskien tunnistaminen on välttämätöntä. Tämä edellyttää henkilöstön perusosaamisen ylläpitoa ja vahvistamista sekä myönteistä suhtautumista kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin.

- Yleinen tuki perustuu varhaiskasvatuksessa lapsen tarkkaan havainnointiin erilaisissa arjen tilanteissa ja oppimisympäristön arviointiin ja suunnitteluun. Vanhempien ja henkilöstön havainnoista keskustellaan yhdessä ja sovitaan, kuinka lapsen vahvuudet huomioidaan lapsiryhmän toiminnassa ja mitä tukitoimia otetaan käyttöön. Henkilöstön tukena toimii erityislastentarhanopettaja ja tarvittaessa työskennellään monialaisesti lasta hoitavien tai tutkivien tahojen kanssa. Yhdessä sovitut, lapsen hyvinvointia edistävät kasvatukselliset periaatteet ja toimintatavat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattujen tarpeiden ja ammatillisen tiedon pohjalta henkilöstö suunnittelee ja sopii toimintatavoista sekä lapsiryhmän päivittäiseen toimintaan liittyvistä ratkaisuista.
- *Pedagoginen ja kasvatuksellinen tuki* pitää sisällään jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden (esimerkiksi ruokailu, ulkoilu, siirtymät, leikki) hyödyntämisen lapsiryhmän arjessa. Arjen tilanteet tarjoavat oivallisia mahdollisuuksia motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittamiseen. Erityisen merkityksellistä on vuorovaikutuksen mahdollistaminen ja henkilöstön herkkyys kuulla lasta. Kuulluksi tuleminen lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja sitoutumista yhteiseen ryhmään. Tällä tavoin voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi kiusaamisen syntymistä.
- *Hoidollinen tuki* keskittyy lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamiseen päivittäistoiminnoissa, esimerkiksi kuivaksi oppimisessa tai terveellisen ravinnon turvaamisessa lapselle. Lisäksi pitkäaikaissairauksien, kuten diabeteksen ja epilepsian hoito kuuluvat hoidolliseen tukeen. Vahva yleinen tuki on perusta tehostetun ja erityisen tuen suunnittelulle ja toteuttamiselle.
- Yleinen tuki on suunnitelmallista toimintaa. Lasten tarpeet otetaan huomioon toimintakausi-, toimintajakso-, viikko ja päiväsuunnitelmia laadittaessa ja niiden toteuttamista arvioitaessa.

2) Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken

- Yleisen tuen antaminen on kaikkien kasvatusvastuussa olevien henkilöiden tehtävä ja se kuuluu kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan.
- Varhaiskasvatusryhmissä jatkuva havainnointi, havaintojen kirjaaminen sekä havaintojen analysointi ovat kiinteä osa päiväkodin arkea, ja siihen osallistuu koko varhaiskasvatusryhmän henkilökunta. Varhaiskasvatusryhmän henkilöstö dokumentoi havainnot, joita analysoidaan ja jotka huomioidaan viikko- ja päiväsuunnitelmissa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia päivitettäessä. Dokumentointitavasta päättää varhaiskasvatusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.
- Kertyneet havainnot käsitellään varhaiskasvatusryhmän viikkopalaverissa, ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset huomioidaan varhaiskasvatusryhmän viikko- ja päiväsuunnitelmissa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitettäessä. Prosessia koordinoi ja ohjaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.
- Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa päiväkodin ja kodin yhteistyön merkitys on suuri. Varhaiskasvatusryhmän opettaja ottaa yhteyttä huoltajiin heti, kun lapsella havaitaan kehityksen tai oppimisen haasteita

tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Tarvittaessa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ottaa itse yhteyttä tai ohjaa huoltajia ottamaan yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoihin palvelutarpeen arviointia varten. (luku 4.2.).

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa havainnointiin, arvioitiin ja toiminnan suunnitteluun.
- Lasten oppimista ja kehitystä arvioidaan erilaisten ”haravatestien” avulla. Tällaisia voivat olla esimerkiksi 3-vuotiaiden arviointiin tarkoitettu Kettu-testi ja 5-vuotiaiden esikouluun siirtyvien arviointiin tarkoitettut Esko-tehtävät. Arviointien tekemisestä vastaavat yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajat ja erityisopettajat. Arviointia tehdään myös yhteistyössä lastenneuvolan kanssa. 4-vuotistarkastusten yhteydessä lastenneuvolasta lähetetään huoltajien luvalla arviointilomake varhaiskasvatukseen.
- Lastensuojelulaissa on säädetty henkilöistä, joilla on virkansa/toimensa puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä tilanteissa, joissa he ovat saaneet tietää lapsesta, jonka lastensuojelutarve tulee selvittää. Perusteena voi olla niin hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat tekijät tai lapsen oma käyttäytyminen. Varhaiskasvatushenkilöstö kuuluu lastensuojelulaissa tarkoitettuihin viran- ja toimenhaltijoihin.

3) Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

- Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on huoltajien kasvatustyön tukeminen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden tarjoaminen kasvatuskumppanuusperiaatteen mukaisesti. Tällöin vuorovaikutteinen toimintatapa korostuu päiväkodin arjessa.
- Lapsen tarvitsemasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista sovitaan huoltajien kanssa. Nämä asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun).
- Tukimuotoja tarkastellaan säännöllisesti ja niihin tehdään tarvittaessa muutoksia. Toimintaryhmät kokoa voidaan suhteuttaa pienemmäksi niin, että lapsen tuen tarpeet tulevat huomioiduiksi.

4) Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

- Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on kuvattu aikaisemmin tässä luvussa (luku 5.7).

Tehostettu tuki

1) Tehostetun tuen käytännön järjestäminen

- **Tehostettua tukea** järjestetään lapselle, joka tarvitsee yksilöllistä tukea usealla kehityksen eri osa-alueella. Se voi sisältää useampiakin pedagogisia tai erityispedagogisia menetelmiä tai rakenteellisia tukitoimia. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot, mutta niitä tehostetaan, tarkennetaan, yksilöllistetään ja toteutetaan vahvempana ja säännöllisesti pidemmän aikaa. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon.

jonka tekee ryhmän lastentarhanopettaja yhteistyössä erityislastentarhanopettajan kanssa. Pedagoginen arvioi sisältää selvityksen sitä, millaisia yleisen tuen muotoja lapsi on saanut, mitä yksilöllisiä tarpeita hänellä on ja millaisin keinoin tarpeisiin mahdollisesti voidaan vastata.

- *Tehostettu kasvatuksellinen ja pedagoginen tuki* tarkoittaa lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitsemista kommunikaation, arjessa selviämisen, uuden oppimisen ja ryhmän jäsenenä toimimisen tueksi. Lapsen kiinnostuksen kohteiden huomiointi toiminnan sisällöissä tukee lapsen motivaatiota ja osallisuutta omien taitojen mukaisesti. Jokapäiväisiä, usein toistuvia tilanteita käytetään tehokkaasti hyväksi vuorovaikutuksen ja uusien taitojen opettelussa. Lapsella voi lisäksi olla käytössä esimerkiksi kommunikaatiokansio tai tukiviittomat tai jokin muu kommunikaation kehittymistä tukeva menetelmä.
- *Tehostettu hoidollinen tuki* tarkoittaa yksilölliseen hoidon tarpeeseen vastaamista, esimerkiksi joidenkin pitkäaikaissairauksien rutiinihoitoa (diabetes, epilepsia) tai perushoidollista tukea ruokailuun, hygieniaan, ulkoiluun tai lepoon liittyen.
- *Rakenteellinen tehostettu tuki* tarkoittaa tukea, jonka järjestäminen edellyttää lisää henkilöstöresurssia tai muuta taloudellista panostusta. Rakenteellisen tuen suunnittelusta vastaa varhaiskasvatusjohtaja.
- Yhteistyössä huoltajien kanssa tehostetun tuen aikana korostuu perheen mukanaolo lapsen tukitoimien suunnittelussa ja arvioimisessa sekä perheen tukeminen. Myös monialainen yhteistyö sekä nivelvaiheiden suunnittelu ja toteutuminen tehostuvat lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Erityislastentarhanopettaja toimii varhaiskasvatuksessa linkkinä laajempaan, usein toistuvaan monialaiseen yhteistyöhön.
- Tehostetussa tuessa lapselle laaditaan vasun liitteeksi oppimissuunnitelma, johon kirjaetaan tarkasti lapselle suunniteltu tuki (tuen tavoitteet ja menetelmät, milloin tuki alkaa, kuinka usein, kuka vastaa, miten arvioidaan ja tarkistetaan). Oppimissuunnitelma voidaan liittää myös osaksi lapsen vasulomaketta. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukea kuvattaessa avataan lapsen toimintaan vaikuttavat ulkoiset ja sisäiset tekijät sekä millaiset pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut auttavat lasta ja miten. Tavoitteena on kuvata, millaisella pedagogisella tuella lapsi onnistuu itselleen haastavassa asiassa (esim. pystyy ruokailemaan rauhallisesti istuessaan aikuisen vieressä tai pystyy rauhoittumaan päivälevolle painopeiton avulla). Oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajien, ryhmän lastentarhanopettajan ja erityislastentarhanopettajan kanssa. Tarvittaessa tukea on suunnittelemassa myös muita asiantuntijoita.
- Tehostetun tuen aikana lapsen kehitystä ja oppimista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Mikäli lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, tehostetun tuen suunnitelmaa tarkistetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta.

2) Toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

- Aloite lapsen tuen tarpeen arvioitiin voi tulla huoltajilta, varhaiskasvatusryhmän työntekijöiltä, erityisvarhaiskasvatuksen opettajalta tai muilta asiantuntijoilta.
- Tehostetun tuen tarpeen arviointia varten varhaiskasvatusryhmän lastentarhanopettaja tekee yhteistyössä erityislastentarhanopettajan kanssa lapsesta pedagogisen arvion, joka sisältää selvityksen sitä, millaisia yleisen tuen muotoja lapsi on saanut, mitä

yksilöllisiä tarpeita hänellä on ja millaisin keinoin tarpeisiin mahdollisesti voidaan vastata.

- Tämän jälkeen lapsen varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu koolle lapsen vasu-palaverin, johon osallistuvat lapsen huoltaja(t), varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisvarhaiskasvatuksen opettaja, päiväkodin johtaja sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita. Jos tehostetun tuen arviointi liittyy lapsen siirtymiseen varhaiskasvatuksen ryhmästä toiseen tai esiopetukseen, palaveriin kutsutaan myös tulevan ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai opettaja ja erityisvarhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja.
- Edellä mainitussa vasu-palaverissa arvioidaan lapsen tehostetun tuen tarvetta ja tarvittavia tukimuotoja sekä lapselle sopivaa varhaiskasvatusryhmää ja tehdään niistä esitys hallinnollisen tehostetun tuen päätöksen tekemistä varten.
- Tehostetun tuen aloittamista koskevan hallintopäätöksen tekee sivistystoimenjohtaja. Päätös on aina perusteltava. Lisäksi tehostetun tuen päätöksessä mainitaan tai päätetään lapsen tuen muodoista, varhaiskasvatuksen järjestämispaikasta ja ryhmästä sekä mahdollisista ja tukipalveluista.
- Sivistystoimenjohtajan tekemään lapsen tehostettua tukea koskevaan päätökseen voi hakea oikaisua Lounais-Suomen aluehallintovirastolta.
- Edellä mainittua hallintopäätöstä voidaan muuttaa, tai se voidaan kumota sivistystoimenjohtajan hallintopäätöksellä, mikäli lapsen tuen tarve muuttuu. Tehostetun tuen päätöksen muuttamista tai kumoamista koskeva asia valmistellaan samalla tavalla kuin tehostetun tuen päätös.

3) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet

- Lapsen vasuun tulee kirjata lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako.
- Lapsen vasu laaditaan sitä varten käyttöön otettavalle kaavakkeelle, joka sisältää omat osiot vaadittavien asioiden kirjaamista varten. Samassa yhteydessä laaditaan lapselle oppimissuunnitelma, joka voi olla joko erillinen liite tai osa edellä mainittua vasu-kaavaketta.
- Lapsen vasun laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajan toimeen tai virkaan kelpoinen henkilö yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, muun henkilöstön sekä lapsen huoltajan kanssa.
- Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa.
- Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidaessa.
- Lapsen vasun laadinta, arviointi ja tarkistaminen tapahtuvat lapsen vasu-palavereissa, joista on kuvaus aikaisemmin tässä luvussa.

- Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja lapsen vasu/oppimissuunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan tai tuen tarpeen muuttuessa, mutta kuitenkin vähintään kerran toimintakauden aikana.
- Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet.
- Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.
- Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.
- Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹⁴⁷

4) Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- Varhaiskasvatusryhmissä jatkuva havainnointi, havaintojen kirjaaminen sekä havaintojen analysointi ovat kiinteä osa päiväkodin arkea, ja siihen osallistuu koko varhaiskasvatusryhmän henkilökunta. Varhaiskasvatusryhmän henkilöstö dokumentoi havainnot, joita analysoidaan ja jotka huomioidaan viikko- ja päiväsuunnitelmissa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitettäessä. Dokumentointitavasta päättää varhaiskasvatusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.
- Tarvittaessa havainnointiin osallistuu myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muita asiantuntijoita, joilta voidaan pyytää myös kirjallinen arviointi lapsesta.
- Kertyneet havainnot käsitellään varhaiskasvatusryhmän viikkopalavereissa, ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset huomioidaan varhaiskasvatusryhmän viikko- ja päiväsuunnitelmia laadittaessa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia päivitettäessä. Prosessia koordinoi ja ohjaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.
- Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa päiväkodin ja kodin yhteistyön merkitys on suuri. Huoltajilta saadaan tärkeää tietoa lapsesta ja lapsen toiminnasta päiväkodin ulkopuolella.
- Lapsen vasu laaditaan ja päivitetään lapsen vasupalavereissa, jotka kutsuu koolle lapsen varhaiskasvatuksen opettaja. Vasu-palavereiden kokoonpano ja toteutus on kuvattu aikaisemmin tässä luvussa.

¹⁴⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

- Tehostetun tuen antaminen on kaikkien kasvatusvastuussa olevien henkilöiden tehtävä ja se kuuluu kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Tehostetun tuen toteutusta koordinoi lapsen varhaiskasvatusryhmän opettaja yhteistyössä päiväkodinjohtajan kanssa.

5) Menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä

- Lapsen tuen suunnittelussa ja järjestämisessä voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. He voivat havainnoida lasta päiväkodissa tai tehdä lapselle erilaisia testejä ja muita arviointoja. Edellä mainitut asiantuntijat voivat osallistua suoraan lapsen vasu-palavereihin tai he voivat antaa lapsesta kirjallisen arvion tai lausunnon.
- Aloitteen asiantuntija-arvion saamiseksi voivat tehdä huoltajat sekä lapsen varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja.

6) Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

- Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on kuvattu aikaisemmin tässä luvussa (luku 5.7).

Erityinen tuki

1) Erityisen tuen käytännön järjestäminen

- **Erityistä tukea** annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Erityisen tuen aloittaminen vaatii erityisen tuen päätöksen, jossa kuvataan järjestettävä tuki.
- Tehostetun tuen tavoin myös erityinen tuki perustuu henkilöstön hyvälle perusosaamiselle, jota tarpeen mukaan jatkuvasti vahvistetaan. Pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki vahvistuu ja monipuolistuu entisestään. Erityisessä tuessa rakenteellisen tuen osuus korostuu. Henkilökohtaisen avun tarve on lähes kokoaikaista. Henkilöstöresurssia lisätään tarpeen mukaan joko niin, että ryhmään sijoitetaan erityisavustaja ja/tai ryhmässä hoidettavien lasten määrää vähennetään. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen mahdollisuus osallistua ryhmän toimintaan sen tasavertaisena jäsenenä vaatii koko ryhmän henkilöstöltä tiivistä yhteistyötä ja sitoutumista tukitoimien toteuttamiseen.
- Erityisessä tuessa lapsen varhaiskasvatusryhmän toimintaryhmä voidaan järjestää erityisvarhaiskasvatuksen opettajan pitämänä erityisvarhaiskasvatuksena tai konsultationa.

- Erityisessä tuessa oppimisympäristöön ja tarvittaviin apuvälineisiin kiinnitetään erityistä huomiota.

2) Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- Lapsen tuen suunnittelussa ja järjestämisessä voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. He voivat havainnoida lasta päiväkodissa tai tehdä lapselle erilaisia testejä ja muita arviointoja. Edellä mainitut asiantuntijat voivat osallistua suoraan lapsen vasu-palaveriin tai he voivat antaa lapsesta kirjallisen arvion tai lausunnon.
- Aloitteen asiantuntija-arvion saamiseksi voivat tehdä huoltajat sekä lapsen varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja.

3) Menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä

- Lapsen tuen suunnittelussa ja järjestämisessä voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. He voivat havainnoida lasta päiväkodissa tai tehdä lapselle erilaisia testejä ja muita arviointoja. Edellä mainitut asiantuntijat voivat osallistua suoraan lapsen vasu-palaveriin tai he voivat antaa lapsesta kirjallisen arvion tai lausunnon.
- Aloitteen asiantuntija-arvion saamiseksi voivat tehdä huoltajat sekä lapsen varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja.

4) Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on kuvattu aikaisemmin tässä luvussa (luku 5.7).

5) Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa

- Sivistystoimenjohtaja tekee päätöksen lapsen pidennetystä oppivelvollisuudesta esim. neuvolan tai erikoissairaanhoidosta tulleen esityksen ja lausuntojen pohjalta yhteistyössä huoltajien kanssa.
- Pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksenteon yhteydessä tehdään myös päätös lapsen erityisestä tuesta.
- Ennen lapsen pidennettyä oppivelvollisuutta/erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Tämä voi tapahtua erillisenä kuulemisena tai lapsen vasu-palaverin yhteydessä.

- Lisäksi ennen pidennettyä oppivelvollisuutta/erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä lasta kuullaan hänen kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.
- Ennen pidennetyn oppivelvollisuuden/erityisen tuen päätöksen tekemistä lapsen varhaiskasvatuksen opettajalta pyydetään arvio lapsen tuen tarpeesta, ja lisäksi lapsen tuen tarvetta käsitellään vasu-palaverissa, joka tekee esityksen tuen tarpeesta hallintopäätöksen tekemistä varten.
- Pidennetyn oppivelvollisuuden/erityisen tuen päätöksessä määritellään tuen muodot, varhaiskasvatuksen toimipaikka ja ryhmä sekä varhaiskasvatuksen mahdolliset tukipalvelut.

6) Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako

Huoltajat

- Huoltajat tekevät omat havaintonsa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä haasteista.
- Huoltajat osallistuvat lapsen tuen tarpeen arviointiin ja lapsen tukea koskevan päätöksen valmisteluun, ja heillä on oikeus tulla kuulluksi asiassa.
- Edellä mainitut asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö

- Päiväkodinjohtaja
 - Päiväkodinjohtaja edistää sellaisen toimintakulttuurin ja sellaisten toiminnan rakenteiden muodostumista, jotka toteuttavat tavoitteiden mukaista lapsen tuen tarpeiden arviointia, määrittämistä, vaikutusten seurantaa ja arviointia.
 - Päiväkodinjohtaja vastaa siitä, että varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua lapsen tuen tarpeiden arviointia, määrittämistä, vaikutusten seurantaa ja arviointia varten varataan riittävästi henkilöstön työaika.
 - Päiväkodinjohtaja vastaa siitä, että tuen järjestämisen, seurannan ja arvioinnin edellyttämät varhaiskasvatusryhmien henkilöstöjen tiimipalaverit toteutuvat säännöllisesti.
 - Päiväkodinjohtaja vastaa siitä, että lapsen tuen tarpeiden arvioinnin, määrittämisen, vaikutusten seurannan ja arvioinnin edellyttämät prosessit toteutuvat päiväkodissa ja varhaiskasvatusryhmissä.
 - Päiväkodinjohtaja vastaa erityisen tuen resurssien jakamisesta päiväkodissa. Tällaisia resursseja ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan palvelut.

- Päiväkodinjohtaja vastaa lapsen tuen vaatimien resurssien järjestämisestä. Jos päiväkodilla ei ole käytettävissä vaadittavia tuen resursseja, päiväkodinjohtaja vastaa edellä mainittujen resurssien saamisen edellyttämän esityksen tekemisestä hyvinvointilautakunnalle.
- Varhaiskasvatuksen opettaja
 - osallistuu lasta koskevaan havainnointiin ja lasta koskevien asioiden käsitteilyyn varhaiskasvatuksen asiantuntijana
 - koordinoi lasta koskevien asioiden valmistelua ja etenemistä,
 - vastaa lapsen vasun laadintaprosessin toteutumisesta, kutsuu koolle vasu-palaverit sekä laatii lapsen varhaiskasvatussuunnitelman,
 - vastaa tuen vaikutusten seurannasta ja arvioinnista sekä osallistuu varhaiskasvatusryhmän henkilöstötiimin jäsenenä tuen vaikutusten seurantaan ja arviointiin
 - vastaa lapsen vasun toteutuksesta ja osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutukseen varhaiskasvatusryhmän henkilöstötiimin jäsenenä,
 - vastaa vasun tukitoimien toteutumisesta ja raportoi päiväkodinjohtajalle, mikä niiden toteutumisessa on ongelmia
 - toimittaa tarvittaessa lapsen tukea ja tukipalveluja koskevat esitykset sivistystoimenjohtajalle hallintopäätöksen tekemistä varten
- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
 - osallistuu lasta koskevaan havainnointiin ja lasta koskevien asioiden käsitteilyyn,
 - osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutukseen varhaiskasvatusryhmän henkilöstötiimin jäsenenä,
 - osallistuu varhaiskasvatusryhmän henkilöstötiimin jäsenenä lapsen tuen vaikutusten seurantaan ja arviointiin.

Asiantuntijat

- Tukea tarvitsevan lapsen asioissa pyritään säännölliseen yhteydenpitoon lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden, kuten puheterapeutin, toimintaterapeutin ja fysioterapeutin kanssa. Heidät kutsutaan vanhempien suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan liittyviin palavereihin, joita pidetään tarpeen mukaan. Terapeutit voivat käydä seuraamassa lasta ryhmässä ja antamassa toimintaohjeita henkilöstölle lapsen tukemiseksi. Tarvittaessa mukaan kutsutaan esim. kuntoutusohjaaja tai työntekijä vammaispalvelusta. Vanhempien luvalla voidaan olla yhteydessä myös neuvolaan, perheneuvolaan ja sosiaalityöhön.

Varhaiskasvatuksen ja opetuksen hallinto

- Sivistystoimenjohtaja tekee hallintopäätökset lapsen pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisopetuksesta ja erityisestä tuesta. Päätöksentekoa ja sen valmistelua on kuvattu tarkemmin aikaisemmin tässä luvussa.

Esiopetuksen henkilöstö

- Esiopetuksen henkilöstöön kuuluvat rehtori, esiopetusryhmän opettaja ja erityisopettaja. Esiopetusryhmän henkilöstö osallistuu erityisen tuen päätöksen valmisteluun ja arviointiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheessa.

7) Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

- Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on kuvattu aikaisemmin tässä luvussa (luku 5.7).

8) Toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena

- Päätös erityisen tuen muuttamisesta tehostetuksi tueksi tai yleiseksi tueksi valmistellaan ja tehdään samalla tavalla kuin tehostetun tuen päätös.
- Tehostetun tuen järjestämisessä noudatetaan tehostetun tuen järjestämistä koskevia ohjeita ja yleisen tuen järjestämisessä yleisen tuen järjestämistä koskevia ohjeita.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

1) Tuen käytännön järjestäminen

- Lapsella on hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaa konsultaatiota ja opetusta. Varhaiskasvatuksen erityisopetusta antavat esi- ja perusopetuksen kanssa yhteinen erityisopettaja sekä varhaiskasvatuksen opettaja, jolla on myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan kelpoisuus.
- Lapset varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä ei ole ns. reservissä, vaan ne järjestetään tarvittaessa ostopalveluhankintoina ja muina hankintoina.

2) Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken

- Varhaiskasvatuksen erityisopetusresurssin jaosta päättää päiväkodinjohtaja.
- Lapsen oikeudesta tulkitsemis- ja avustajapalveluihin päättää sivistystoimenjohtajan hallintopäätöksellä, ja niihin liittyvistä järjestelyistä päättää päiväkodinjohtaja.

- Arvoltaan vähäisten apuvälineiden järjestämisestä lapselle päättää päiväkodin johtaja. Lapsen oikeudesta arvoltaan suurempiin apuvälineisiin tehdään päätös tehostetun tai erityisen päätöksen yhteydessä, jolloin päätöksen tekee sivistystoimenjohtaja.

3) Huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

- Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa esimerkiksi lapsia päiväkotiin tuotaessa tai haettaessa. Tarvittaessa huoltajiin otetaan erikseen yhteyttä.
- Lasta koskevista asioista tiedotetaan huoltajille jo valmisteluvaiheessa. Heille varataan mahdollisuus sekä tulla kuulluksi että osallistua asioiden valmisteluun. Kuuleminen voi tapahtua kirjallisesti tai suusanallisesti. Lasta koskevien asioiden valmisteluun osallistuminen tapahtuu pääosin lapsen vasu-palaveriiniin osallistumalla.
- Lasta koskevat hallintopäätökset muutoksenhakuosoituksineen saatetaan huoltajille tiedoksi.
- Lapsen kanssa keskustellaan häntä koskevista asioista hänen kehitystasonsa mukaisella tavalla. Tärkeää on huomioida lapsen etu kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- 1) Mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
 - Päiväkotikoti Pikku-Santrassa ei sovelleta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyviä arvoperustoja, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja.
- 2) Miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.
 - Viitaten edelliseen ei mitenkään.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁸ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja **lapsen** varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁵⁰. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵¹. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵².

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa hen-

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵⁰ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵² Varhaiskasvatuslaki 20 §

kilöston vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- 1) Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
 - a. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan osana kaikkia varhaiskasvatusta koskevia arviointeja. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta voidaan tehdä erilaisia arviointikyselyjä ja selvityksiä.
 - b. Siikaisten kunta osallistuu kansallisiin varhaiskasvatusta koskeviin tutkimuksiin, jonka tuloksia hyödynnetään osana oman toiminnan arviointia. Lisäksi arvioinnissa hyödynnetään muita kansallisia ja kansainvälisiä tutkimustuloksia.
- 2) Lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväko-deissa ja perhepäivähoidossa
 - Lapsen tuen toteutumisen seuranta, arviointia ja kehittämistä varten on määritelty sekä vastuukysymykset että prosessit, jotka on kuvattu aiemmin tässä suunnitelmassa.
- 3) Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

- Keskeisin tapa kerätä lapsilta tulevaa palautetta on kuulla lasta arjen tilanteissa. Lapsilta voidaan kysyä mielipiteitä asiasta ja varhaiskasvatusryhmissä tai toimintaryhmissä voidaan pitää lasten kehitystasolle sopivia ryhmäpalavereja, joissa käsitellään päiväkodin toimintaan liittyviä asioita. Tällä tavoin lapset oppivat myös yhteisiin asioihin vaikuttamiseen liittyviä toimintamalleja.
- Huoltajilta kerätään palautetta mm. vanhempainilloissa ja vanhempaintapaamisissa. Päiväkodissa voidaan tehdä myös huoltajille suunnattuja kyselyjä, joissa arvioidaan jonkun varhaiskasvatussuunnitelman osa-alueen toteutumista varhaiskasvatuksessa. Lisäksi huoltajien kanssa voidaan keskustella varhaiskasvatuksesta yleensä tai huoltajan omaa lasta koskien aina tarvittaessa.
- Päiväkodin ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa tehtävä yhteistyö on pääasiassa lapsikohtaisten asioiden käsittelyyn liittyvää yhteistyötä. Muunlaiseen yhteistyöhön ja yleiseen kehittämistyöhön ulkopuolisia asiantuntijoita on resurssipulan vuoksi vaikea saada. Joka tapauksessa kaikki ulkopuolisilta asiantuntijoilta saatu palaute käsitellään joko päiväkodin varhaiskasvatusryhmän henkilöstöpalavereissa tai päiväkodin henkilöstöpalavereissa.
- Saatu eri tahoilta saatu palaute huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä

4) Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä

- Kunnanvaltuusto hyväksyy talousarvion käsittelyn yhteydessä varhaiskasvatuksen toiminnalliset tavoitteet ja toiminnan painopistealueet sekä tulo- ja menoarvion kulloisellekin talousarviovuodelle. Vastaavasti kunnanvaltuusto käsittelee niiden toteutumista talousarviovuoden tilinpäätöskäsittelyn yhteydessä.
- Siikaisten kunnassa varhaiskasvatuspalvelujen tuottamisesta vastaava monijäseninen toimielin on hyvinvointilautakunta. Edellä mainittu toimielin valmistelee varhaiskasvatuksen talousarvio- ja tilinpäätösehdotukset. Hyvinvointilautakunta hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelmat, toimintakausisuunnitelmat. Lisäksi keskeisimmät varhaiskasvatuksen arviointeja koskevat tulokset sekä varhaiskasvatusta koskevat viralliset kantelut ja valitukset viedään hyvinvointilautakunnan käsiteltäväksi.
- Varhaiskasvatuksen esimiestehtävät on järjestetty seuraavasti: Varhaiskasvatuksen tehtäväalueen esimiehenä toimii sivistystoimenjohtaja, joka toimii myös hyvinvointilautakunnan esittelijänä. Siikaisten kunnan varhaiskasvatuspalvelut on keskitetty yhteen päiväkotiin (Päiväkoti Pikku-Santra), jonka esimiehenä toimii päiväkodinjohtaja. Varhaiskasvatuksen varhaiskasvatusryhmien toiminnasta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat. Kaikki varhaiskasvatuspalveluja koskeva arviointitieto jaetaan edellä mainituille työntekijöille, ellei salassapitosäädösten perusteella tiedonsaantia jouduta rajoittamaan. Arviointitietoa hyödynnetään kaikessa varhaiskasvatuksen suunnittelu- ja valmistelu- ja kehittämistyössä.

5) Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan

- Keskeisimmät varhaiskasvatuksen arviointia koskevat tulokset julkaistaan Siikaisten kunnan internet-sivuilla Varhaiskasvatus-alasivulla.
- Varhaiskasvatuksen arviointia koskevista tuloksista voidaan tiedottaa myös asiakasdemokratian periaatteiden mukaisesti suoraan huoltajille joko kirjallisesti tai esimerkiksi vanhempainiltojen yhteydessä.